

Conairí Forbartha leis an nGaeilge a Fhoghlaim mar Dhara Teanga

TORTHAÍ FOGHLAMA

Forbraíonn páistí coincheapa, meonta agus scileanna i dtaca le:

- Rannpháirtíocht, éisteacht agus aird
- Stór focal a shealbhú agus a úsáid
- Tuiscint

Leanann an chuid is mó de leanaí conairí intuartha agus iad ag foghlaim dara teanga i suíomhanna oideachais. Ní haon eisceacht í an Ghaeilge agus foghlaimíonn leanaí mar dhara teanga ar an mbunscoil í ar bhealaí intuartha, ach aonair.

D'fhéadfaí a rá gur próiseas cognaíoch, sóisialta é dara teanga a fhoghlaim, .i., foghlaimíonn leanaí teanga ach córas na teanga a oibriú amach trí idirghníomhú le cainteoirí a bhfuil an teanga sin ar a dtoil acu.

Foghlaimíonn leanaí an Ghaeilge mar dhara teanga ar an mbunscoil ar bhealaí intuartha, ach aonair.

Tuiscint a Léiriú

Teastaíonn ón gcuid is mó de leanaí roinnt ama lena thuiscint gur féidir brí a dhéanamh i dteanga nach í a gcéad teanga í. Ciallaíonn sé sin gur féidir leis an múinteoir cur le hurlabhra le comharthaí, leideanna, áiseanna amhairc, fíor-rudaí agus fíoreispéiris, ionas go mbeidh an bhrí soiléir ón gcomhthéacs. Mar shampla, is féidir leis an múinteoir comharthaí a dhéanamh le hiarraidh ar leanbh teacht chuige, mála scoile a thaispeáint le labhairt faoi 'mhála scoile' nó bosca lóin a úsáid le tagairt a dhéanamh do 'bhosca lóin'.

Ar dtús, beidh na leanaí sa **tréimhse thostach** chomh fada is a bhaineann sé leis an dara teanga a úsáid agus úsáidfidh siad a gcéad teanga in amanna – mar shampla, Béarla – nó fanfaidh siad ina dtost. Tugann an taighde le fios nár cheart an iomarca brú a chur orthu an dara teanga a labhairt ag an tús. Féadfaidh leanaí a léiriú gur thuig siad a ndúradh ach iarratais nó treoracha a chomhlíonadh. Le himeacht ama, beidh an múinteoir in ann níos lú béime a leagan ar na comharthaí agus ar straitéisí eile, agus níos mó béime a leagan ar an urlabhra amháin. Beidh sé in ann a chur in iúl go bhfuil sé ag súil le tuilleadh freagairtí ó bhéal ó na leanaí, ag tosú amach le focail agus le frásaí a úsáidtear go minic. Is féidir tacú le

Is féidir leis an múinteoir cur le hurlabhra le comharthaí, leideanna, áiseanna amhairc, fíor-rudaí agus fíoreispéiris, ionas go mbeidh an bhrí soiléir ón gcomhthéacs.

leanaí dul chun cinn a dhéanamh i nGaeilge a labhairt trí úsáid a bhaint as scafalra dinimiciúil, réimse straitéisí amhail glacadh le friotal an linbh agus cur leis le foirm iomlán na habairte a mhúnlú, áiseanna amhairc agus fíor-rudaí le brí agus comhthéacs a shoiléiriú, agus trí neart ábhar i gcló a chur ar fáil chomh maith.

Conairí Forbartha leis an nGaeilge a Fhoghlaim mar Dhara Teanga

Is féidir leis an múinteoir focail agus frásaí atá ar eolas ag na leanaí cheana a úsáid arís is arís eile, lena n-áirítear rímeanna agus amhráin, d'fhonn ligean do na leanaí cur amach a fháil ar struchtúir na teanga agus iad a úsáid i réimse comhthéacsanna. Is áisiúil atá gníomhaíochtaí a bhfuil an t-athrá ina chuid díobh go nádúrtha, amhail scéalta a léamh arís is arís eile, cluichí cláir a imirt agus páirt a ghlacadh i gníomhaíochtaí ceardaíochta.

Freagairt na Leanaí

Is féidir le leanaí freagairtí cuí i mBéarla a thabhairt ar fhriotal an mhúinteora lena léiriú gur thuig siad a ndúradh i nGaeilge.

Múinteoir: *Suas liom, suas liom* (ag canadh).

Leabh: *Oh good. I like this one.*

Múinteoir: *An maith leatsa é seo?*

Leabh: *I love this song.*

Múinteoir: *Maith thú, is breá liom é.*

Léiríonn an múinteoir go bhfuil sé ag éisteacht leis an leabh, leanann sé ar aghaidh leis an gcomhrá i nGaeilge, glacann sé leis an tsuim atá léirithe ag an leabh agus molann sé é/í. Cuirfear le spreagadh an linbh ar an gcaoi sin agus tabharfar misneach dó/di leanúint ar aghaidh ag baint taitnimh as an amhrán i nGaeilge. Cuireann an múinteoir Gaeilge ar abairt an linbh lena chur in iúl go bhfuil sé ag glacadh leis an méid a bhí le rá aige/aici agus tugann sé ionchur don leabh tráth a bhfuil an méid is mó suime á léiriú aige/aici. De réir mar a mhéadaíonn muinín agus taithí na leanaí, féadann an múinteoir iarraidh orthu an frása a rá arís i nGaeilge.

Is féidir le leanaí freagairt go cuí i mBéarla lena léiriú gur thuig siad a ndúradh i nGaeilge.

Abairtí Measctha

Is iondúil go bhfoghlaimíonn leanaí focail agus frásaí nua i nGaeilge de réir a chéile, iad siúd a bhaineann le comhthéacs na scoile de ghnáth, agus go dtosaíonn siad amach ag úsáid focail Ghaeilge in abairtí Béarla.

Leabh: *When will it be **am lóin**?*

Leabh: *Didn't I finish my **lón**?*

Leabh: *I need to go to the **leithreas**.*

Le himeacht ama, foghlaimeoidh siad cén chaoi le húsáid a bhaint as focail agus frásaí a úsáidtear go minic.

Le himeacht ama, foghlaimeoidh siad cén chaoi le húsáid a bhaint as focail agus frásaí a úsáidtear go minic.

Conairí Forbartha leis an nGaeilge a Fhoghlaim mar Dhara Teanga

Is féidir leis an múinteoir na focail agus na frásaí Gaeilge is minice úsáid a bhreacadh síos agus cur le friotail na leanaí ar bhealach fiúntach.

Leabh: *When will it be **am lóin**?*

Múinteoir: **Am lóin?** *Cathain a bheidh **am lóin** ann? Beidh sé ann go luath.*

Leabh: *Didn't I finish my **lón**?*

Múinteoir: *Maith thú. Chríochnaigh mé mo **lón**.*

Leabh: *I need to go to the **leithreas**.*

Múinteoir: *Caithfidh mé dul chuig an **leithreas**. Seo leat.*

Focail agus Frásaí a Úsáidtear go Rialta

Tugann taighde le fios go bhfoghlaimíonn leanaí focail agus frásaí a n-úsáideann an múinteoir **agus** leanaí eile iad i gcomhthéacsanna rialta a thagann aníos arís is arís eile. D'fhéadfaí na frásaí rialta idirghníomhaithe sin a úsáid mar chuid de chluichí nó de chaint an mhúinteora nuair atá caoi á cur ar an áit ag na leanaí nó nuair atá siad ag ullmhú don

am lóin. Bíonn frásaí inaistrithe thar a bheith úsáideach, amhail *Cé leis é seo?* D'fhéadfaí an frása sin a úsáid i gcás cluiche meaitseála cártaí/biongó agus d'fhéadfaí an freagra, *Is liomsa é*, a theagasc chomh maith.

Foghlaimíonn leanaí focail agus frásaí a n-úsáideann an múinteoir nó leanaí eile iad i gcomhthéacsanna rialta a thagann aníos arís is arís eile.

Conairí Forbartha leis an nGaeilge a Fhoghlaim mar Dhara Teanga

Múinteoir: *Cé leis é seo?* (agus cárta meaitseála á thaispeáint aige)

Leabh: *Liomsa é.*

Múinteoir: *Tá an ceart agat. Is liomsa é, a dúirt Marcus. Is le Marcus é.*

Is féidir leis an leabh páirt a ghlacadh sa chluiche i nGaeilge ach na frásaí sin a úsáid agus a d(h)ara teanga a úsáid chun críche cumarsáide agus súgartha. Ar ndóigh, is dócha go n-úsáidfidh leanaí

leagan gairid den abairt ar dtús, ach – trí éisteacht leis an leagan iomlán a n-úsáideann an múinteoir é – féadfaidh

siad tosú ar abairtí iomlána a úsáid de réir a chéile. Is cóir go mbeidh siad in ann ainmneacha na leanaí eile atá ag imirt an chluiche a chur isteach gan aon rómhoill, trína n-ainmniú ar an gcéad dul síos, ach foghlaimeoidh siad an frása iomlán tar éis dóibh é a chloisteáil go minic.

Is féidir ceisteanna dúnta eile faoi fhíor-rudaí a chur leis chun an cineál comhrá sin a fhairsingiú.

Múinteoir: *Céard é seo?* (agus é ag díriú a mhéire ar bhanana ag am lóin)

Leabh: *Banana.*

Múinteoir: *Tá banana agam, a dúirt Áine. Tá sé sin an-deas.*

Léiríonn sé sin nach sa cheacht teanga amháin a bhíonn an fhoghlaim teanga ag titim amach agus go bhféadtar imeachtaí eile a tharlaíonn le linn an lae, iad siúd a tharlaíonn go minic go háirithe, a úsáid mar dheiseanna foghlama teanga.

Is féidir leis an leabh páirt a ghlacadh sa chluiche i nGaeilge ach na frásaí rialta sin a úsáid agus a d(h)ara teanga a úsáid chun críche cumarsáide agus súgartha.

Conairí Forbartha leis an nGaeilge a Fhoghlaim mar Dhara Teanga

Cuireann an múinteoir ceist ar an leabh, ar ceist í is eol dó is féidir leis an leabh a fhreagairt.

Caint Chruthaitheach

De réir mar a éiríonn na leanaí níos muiníní agus níos compordaí le réimse focal agus frásaí, beidh siad in ann níos mó Gaeilge a úsáid i gcásanna ina n-úsáidtear scafall.

Múinteoir: *Cá mbíonn an phéist?*
San... (ag breathnú ar leabhar

pictiúr)

Leabh: *Féar.*

Múinteoir: *Cá mbíonn sí?*

Leabh: *San fhéar.*

Cuireann an múinteoir ceist ar an leabh, ar ceist í is eol dó is féidir leis an leabh a fhreagairt ach breathnú ar an léaráid sa

leabhar. Is eol dó go bhfuil an focal *féar* foghlamtha ag an leabh agus tugann sé deis dó/ di a (h)abairt a chríochnú ar dtús agus ansin an abairt iomlán a rá an athuir. Cabhraítear leis na leanaí idir inniúlacht agus mhuinín a fhorbairt sa Ghaeilge ar an gcaoi sin.

Conairí Forbartha leis an nGaeilge a Fhoghlaim mar Dhara Teanga

Achoimre

Má thuigeann an múinteoir an próiseas foghlama i leith an dara teanga, is féidir leis a chuid ionchuir a mhionchoigeartú chun í a chur in oiriúint do leibhéal teanga na leanaí. Tugann sé sin deis mhaith do na leanaí taithí a fháil ar theanga a fhoghlaim go rathúil agus tugann sé treoir don mhúinteoir freisin i ndáil leis an leibhéal ar ar chóir dó a bheith ag teagasc. Is féidir leis an múinteoir an t-ionchur a leasú de réir mar a thagann forbairt ar iniúilachtaí na bpáistí, a gcuid eolais agus focal a chur san áireamh agus a chinntiú go bhfilltear ar rudaí a dhóthain uaireanta leis an bhfoghlaim teanga a dhaingniú.

Féadtar an scafall a athrú le himeacht ama, ach fanann na bunphrionsabail mar atá, .i. oibriú le suimeanna leanaí, díriú ar bhrí le tuilleadh tacaíochtaí, agus foirmeacha cearta foclóra agus gramadaí a mhúnlú. Nuair a úsáidtear na prionsabail sin i gcomhthéacsanna intuartha a thagann aníos arís is arís eile, déantar foghlaim na Gaeilge mar dhara teanga a éascú i luathbhlianta na bunscoile.

Is éasca an Ghaeilge a fhoghlaim trí oibriú le suimeanna leanaí, trí dhíriú ar bhrí, agus trí foirmeacha cearta foclóra agus gramadaí a mhúnlú i gcomhthéacsanna intuartha a thagann aníos arís is arís eile.

Conairí Forbartha leis an nGaeilge a Fhoghlaim mar Dhara Teanga

Tagairtí

Baker, C. (2011). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. 5ú heag. Briostó: Multilingual Matters.

Lightbrown, P. agus Spada, N. (2013). *How Languages are Learned*. 4ú heag. Oxford: Oxford University Press.

Mhic Mhathúna, M. (1999). Early Steps in Bilingualism: Learning Irish in Irish-medium Pre-schools. *Early Years*, 19, (2), 38–50.

Tabors, P. (2008). *One Child, Two Languages: A Guide for Early Childhood Educators of Children Learning English as a Second Language*. 2ú heag. Baltimore, MD: Paul Brookes Publishing.